

UN SISIF ATINGE NEMĂRGINIREA – VIRGIL TĂNASE

Doctor în Filologie, conferențiar universitar la Departamentul de literatură, lingvistică și jurnalism din cadrul Facultății de Litere a Universității „Dunărea de Jos”, Galați. Este titulară a cursurilor de *Ideologie politică și impact cultural*, *Literatura exilului românesc*, *Dramaturgia românească postbelică*, în cadrul programelor de licență și masterat. Domenii de competență: filologie, teologie, didactică, educație timpurie, educație integrată, educație psihomotrică. A publicat numeroase articole științifice cu implicații inter-, trans- și pluridisciplinare, prezentate la conferințe din țară și străinătate. Este autoarea cărții *Playing Tag with the Death. The Portrait of a Romanian Provincial*, publicată la Lambert Academic Publishing, 2020 și coautoare la volumele: *Cronologia vieții literare românești. Perioada postbelică 1965*, *Cronologia vieții literare românești. Perioada postbelică 1963–1964*, Editura Muzeul Național al Literaturii Române, 2017, 2012; *Metodica activităților instructiv-educative din grădiniță*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 2017; *Tactul pedagogic și tactul social*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 2011; *Psihopedagogia jocului*, Editura Fundației Universitare „Dunărea de Jos”, 2006; *Îndrumar metodic pentru practică pedagogică*, Editura Fundației Universitare „Dunărea de Jos”, 2006.

Iuliana BARNA

Un Sisif atinge nemărginirea – Virgil Tănase

Rezumat. Acest articol este despre romanul romanul lui Virgil Tănase, care aparține unei literaturi inventate în modul cel mai pur și mai liber, o literatură în care descoperim o lume a jocului artistic, unde se acordă deplină libertate cuvintelor, trecând astfel dincolo de aspectul „artificial” pe care îl reclamă autorul însuși. Odată inițiat în scriitura sa, remarcăm o arhitectură aparte, poetică și tulburătoare totodată, care se înalță prin varietatea procedeele stilistice: „Un livre à démonter comme une horlogerie subtile” (*Cartea poate fi dezmembrată precum o ceasornicărie fină*), iată percepția criticii literare franceze. Înzestrat cu un penetrant spirit de observație, scriitorul Virgil Tănase redă prin ochii naratorului, veridicitatea lumii sale, realizând astfel o construcție literară bine asamblată, conturbată din când în când de o serie de scene halucinante, devenite convertiri ale realității. Virgil Tănase a decedat pe 25 iunie 2025, la vârsta de 79 de ani, la Paris.

Cuvinte-cheie: identitate, personajele lui Virgil Tănase, realitate sau convenție literară, oniric, imaginea romanului.

A Sisyphus Reaches Infinity – Virgil Tănase

Abstract. This article is about Virgil Tănase’s novel, which belongs to a literature invented in the purest and freest sense, a literature in which we discover a world of artistic game, where words are given total freedom, going beyond the „artificial” aspect that the author himself claims. Once we are introduced to his writing, we can notice a particular architecture, that is both poetic and disturbing at the same time, elevated by the variety of stylistic procedures: „Un livre à démonter comme une horlogerie subtile”, such is the perception of French literary critics. Gifted with a penetrating spirit of observation, the writer Virgil Tănase renders through the narrator’s eyes the veracity of his world, thus creating a well-assembled literary construction, occasionally disturbed by a series of hallucinatory scenes that become conversions of reality. Virgil Tănase passed away on June 25, 2025, at the age of 79, in Paris.

Keywords: identity, Virgil Tănase’s characters, reality or literary convention, oneiric, the novel’s image.

Pentru cel care a citit mai mult de trei romane ale lui Virgil Tănase, scriitor ce s-a afiliat grupului oniric în anii '70, observă fără echivoc dorința autorului de a nu înțepeni într-o formulă a scriiturii sau într-un gen anume al romanescului. Pare că oroarea sa supremă ar fi tocmai autopastișa. Tănase dezvoltă în scriitură un adevărat cult al „metamorfozei”, astfel încât, fiecare nouă creație a sa devine un alt pariu cu sine. Crezul său: să inventeze „*un altfel de roman*”. [1, p. 13] Personalitate emblematică a exilului românesc la Paris, romancier prin excelență, opozant al regimului comunist, Virgil Tănase s-a născut în Galați în luna lui Cuptor, 16 iulie 1945, într-un oraș în care Dunărea tronează peste întreg teritoriul, iar susurul ei anunță neîncetat posibila ieșire din adâncuri a unei noi valori. Abil constructor de ficțiune, un bun cunoscător al limbii române („limba șugubeață cu gustul șerbetului de vișine”), V. Tănase scrie cu expresivitate române, „cronici ce redau cele două mari convulsii cunoscute de secolul nostru: totalitarismul – fascist și comunist, fiind obsedat de rapiditatea care a dus la succedarea celor două terori și antrenarea la dramă a întregului continent, și face astfel o radiografie corectă a societății în mers, fără nici un fel de concesiune, dar privind totul cu detașarea și cu luciditatea unui intelectual adaptat la o cultură mare”. [2]

Privită în adâncime, scrierea lui merge dincolo de autoreprezentarea condiției scriitorului sau a creatorului în genere. Ea se înalță prin aceea interogație obsesivă asupra menirii noastre în acest univers.

Romanul lui Virgil Tănase este un roman al întrebărilor, al nedumeririlor și al mistereilor. Scriitorul nu caută să ne ofere răspunsuri, ci ne pune în față probleme și multe semne de întrebare. Proza sa, analitică și speculativă, se configurează ca o adevărată partitură onirică, alcătuită cu ajutorul tehnicilor moderne și post-moderne: introspecția conștiinței și a sufletului, autoanaliză, autorefecție, psihologism, fragmentarism, biografism.

La Virgil Tănase construcția onirică se conturează astfel: obținerea unor sensuri noi, prin aranjarea după o logică proprie, a unor bu-

căți de real; în vise, persoanele concrete, perfect identificabile, se întâlnesc în situații cunoscute, deși ele n-au trecut niciodată prin acele locuri.

Scriitorul deține libertatea absolută de a se juca cu regulile literare, de a lăsa să răzbată negânditul, inimaginabilul, obligație fundamentală a artei literare. [3, p. 101]

Asemenea lui Kafka, Virgil Tănase recurge la „o imaginație generatoare de metafore onirice” [4, p. 164], dar spre deosebire de modelul retrospecției oferit de Proust sau de Joyce (căci pe ambii îi simte aproape în actul creării), actualizarea în planul conștiinței a trăirilor autentice izvorăște din zona subconștientului. În romanele lui Virgil Tănase ne putem aștepta aproape la orice. Totul se poate întâmpla oricui, oricând, oriunde. Un personaj se poate transforma pe nesimțite într-un altul, fără a deveni cu totul acesta din urmă, rămânând, în parte măcar, cel dinainte. Un iubit, o iubită, un copil răsar pe neașteptate din pământ, din iarbă verde. Într-un cuvânt, Virgil Tănase manifestă în scrierile sale o voință deliberată de a ieși din paradigmă, de a sparge toate tiparele, o neabătută înverșunare de a se sustrage tuturor obligațiilor de sens prestabilite, mai ales dacă acestea sunt „de la sine înțelese”.

Autorul ne propune un fel de ambiguitate creatoare împletită cu o continuă suspiciune atât față de personaj, cât și față de naratorul care-i dă viață.

Firește, confruntat cu această acumulare de metamorfoze, cititorul riscă, și mai mult, să se piardă în labirintul pe care i-l țese *diligent* imaginația autorului. Senzația care ne copleșește este aceea a unei povestiri care se naște din sine, o povestire a cărei intrigă se hrănește din ea însăși, născocindu-se pe măsură ce istoria avansează: altfel spus, ceea ce se întâmplă decurge din logica scriiturii, și nu a realității relatate. Mai întâi ar trebui să căutăm în procedeele de stil, și nu în vreo motivație psihologică sau social-politică. Procedul este cu atât mai deconcertant cu cât Virgil Tănase are harul unei desăvârșite măiestrii inventive, reușind de fiecare dată să ne convingă că născocirile sale cele mai extravagante sunt cât se poate de... logice și chiar

firești. Despre Virgil Tănase ne vorbește Cioran, care își aducea aminte nu atât cu ironie, cât cu o nesfârșită tandrețe: *specimen exemplar al unei „latinități balcanice”*, termen care definește cel mai bine, în opinia mea, spiritul românesc cu care suntem atât de înrudiți. „Ceea ce face fără doar și poate din Virgil Tănase continuatorul cel mai neîndoielnic al tradiției românești a nonsensului, din care s-a născut, pe vremuri, mișcarea dadaistă. Și atunci acest Virgil Tănase, homo ludens, nu era, oare, unul din măestrrii acestui gen tipic care este romanul picaresc, o epopee care nu se ia în serios și care nu-și poate duce existența decât în sferile înalte ale ironiei”. [5, p. 19] Acest specimen înzestrat cu noblețea celor pentru care, după pilda lui Shakespeare din *Macbeth*, viața este întotdeauna „o istorie spusă de un idiot, plină de zgomot și de furie, și care nu vrea să însemne nimic”, reflectă înțelept asupra condiției umane.

Personajele lui Tănase aparțin lumii realității, sunt individualități, nu dețin o mare înălțime așa cum sunt cele tragice. Sunt oameni obișnuiți. Aceste personaje sunt structurate, atât în proză cât și în teatru, pe o tipologie socială, profesională (întâlnim profesori, soldați, soții, amanți, văduve, artiste), dar și pe o dimensiune psihologică sau morală, precum: devoțiunea, voința, perfidia, iubirea, nonconformismul, ratarea, izolarea. Prin ultimele își subsumează ceva din dominantă a unui caracter. Deci, tipul social se îmbină cu caracterul. În teatrul lui Virgil Tănase, personajele dramei realist psihologice nu sunt lipsite de generalitate umană; ea rezultă din problematica pe care o încorporează și din sondarea în profunzimea complexă a psihicului uman.

Analiza psihologică uneori se dovedește infinitezimală. Personajele se înfățișează contradictoriu, profilate din fragmente șovăitoare, indecise, sfâșiate. Există o permanentă oscilație între viciu și virtute, între cultură și instinct, între trecut și prezent. Odată pătruns în intimitatea textului, lectorul asistă la o recompunere a eului proiectat în variate măști auctoriale.

Virgil Tănase acordă deplină libertate naratorilor, care sunt, în esență, niște copii, niște

avatari ai vocii auctoriale, disimulată în structurile subiacente ale textului. Opera lui este o metaforă a căutării identității eului artistic.

Scriitorul – eroul povestirii. Iată câteva proiecții narative ce includ elemente biografice din viața unui scriitor în plină ascensiune: copilul inventiv, năzbâtios, dar cu o gândire matură și ironică din romanele de aventuri *Le bal autour du diamant magique* și *Le bal sur la goélette du pirate aveugle* (*Balul în jurul diamantului magic* și *Balul pe nava Piratului orb* – două romane pentru copii), „nu vreau să fac un inventar complet pentru că nu sunt Balzac, autor care pentru a-și plăti datoriile, umplea pagini întregi ale cărților sale cu liste de obiecte”. În romanul *Zoia*, Haralamb, *dublura autorului*, alege calea exilului. *Haralamb făcea parte din acei scriitori considerați tineri pentru că de-abia începeau să se facă cunoscuți profitând de dezghețul ultimilor ani. Artiști al căror dosar nu era impecabil și a căror opere nici ele nu puteau fi considerate ireproșabile din punct de vedere ideologic ieșeau, timid, din umbră. Haralamb era duplicitar nu din calcul meschin, ci ca urmare a felului de-a înțelege lumea, considerând că simțămintele și gândurile noastre aparțin unui univers aparte, cu alte legi, fără legătură cu realitatea haotică și vulgară a vieții de zi cu zi, unde soarta noastră depinde de bunăvoința unor animale sociale a căror singură calitate e ferocitatea.* [6, p. 127]

Miron, profesorul universitar din piesa de teatru *De Crăciun, după Revoluție*, și Luca, din piesa *Veneția mereu*, trăiesc aceeași dramă a intelectualului abandonat de sistem căruia nu-i mai rămâne decât să-și accepte propria condiție sau să sfârșească tragic. Miron nu este doar victimă și ales al iubirii, ci și emigrantul culpabil. Investigațiile dramaturgului tind să descopere rădăcina răului de a te fi născut, iar personajul pe care îl cunoaște cel mai bine este el însuși. De aici, ai impresia că piesele lui Virgil Tănase se derulează în permanență sub aceeași formulă, de subiectivitate patetică, de autoscopie transferată în personaje.

Identitățile multiple ale autorului nu cuplează doar o „construcție de lumi trăite”, ci

au și o motivație intrinsecă: un fel de „interpretare de sine prin sine însuși”. Intriga povestirilor biografice se situează între istorie și ficțiune.

Anonimul solitar. În romanul *Apocalipsa unui adolescent de familie*, eul anonim rătăcește între două lumi posibile, între halucinație și realitatea terifiantă: „și ei mă legau la mâini în timp ce eu încercam să explic că n-am știut la cine să mă duc. Animalele acelea verzui din tavan cu picioarele lungi și unduitoare ca niște plante de apă mă loveau cu călcâiul încălțat în bocanc greu în burtă și izbitura pocnea asurzitor, zgomotul explodând fierbinte în gură și în gât, dinții țiuiind apoi lung (...) M-au dus așa gol și m-au întins în cameră pe divan, iar legăturile de la mâini se înroșeau văzând cu ochii (...) Oricum încercam să mă apăr, oricum încercam să mă ascund, totul era la fel de real și nici nu mai puteam deosebi când eram cu ochii închiși sau dimpotrivă”. [7, p. 51-52] Comunismul a însemnat negarea individului, triumful spiritului de turmă, îndepărtarea ființei umane de realitate și a făcut posibilă transformarea istoriei în utopie. Gânditorul aflându-se în incapacitatea de a se realiza pe deplin este condamnat la latență.

Un alt anonim ce rătăcește în paginile lui Virgil Tănase este *L'enfant d'un siècle colossal* (*Copilul acestui secol extraordinar*) din piesa cu același nume. Apărută în volumul *Teatru* la editura Eminescu, piesa pare a fi la început plină de acțiune, de întâmplări neobișnuite, cu multă vervă, dar aproape de final, în scena 12, ni se dezvăluie un copil anonim, fără vârstă, care monologhează asupra propriului destin. Pe scurt: patetism, autoscopie, existențialism. „Eu sunt copilul acestui secol extraordinar. Nenăscutul ... Poate că dacă mai așteptăm oleacă... nu se știe niciodată, soarta e uneori ciudată! Vreun ultim tren, poate doar un vagon sau două, sau o drezină..., vreo corabie rătăcită, o goeletă pe care a scos-o furtuna în drumul ei.... Orice vehicul care să ne ia, să ne ducă, de care să ne putem agăța... Vrem atât de mult să trăim, să trăim!...” [8, p. 309-310]

Protagonistul romanului *Portrait d'homme à la faux dans un paysage marin* (*Portret de om cosind în peisaj marin*) este un soldat fără nume despre care nu aflăm mai nimic, în afară de faptul că săvârșește o călătorie. Cum nu este caracterizat direct sau indirect de autor sau de celelalte personaje, eroul rămâne pentru noi un mister; acest soldat necunoscut nu dorește decât să-și restabilească universul confortabil, de care a fost privat în timpul războiului.

Se pare că personajele lui Virgil Tănase se strecoară intempestiv în decorul epic sau dramatic, polemizează, apoi dispar la fel cum au venit.

Despre o viață nenăscută...

Sub povara unei epoci de incertitudine axiologică, cu stații uneori fără sens, Virgil Tănase proiectează un *mers al trenurilor*. Din fragmente, ciorne, planuri și glasuri amestecate, se naște un roman arborescent, masiv, ingenios, desenat cu pasiune și cu vorbe nătânge – „romanul vieții” lui Virgil Tănase. [9] *Scriu de câțiva ani la acest roman, poate să apară și postum, dar o scriu în românește și aș vrea să apară aici. De la Franța nu mai aștept nimic, mi-am jucat cartea.* [10]

Virgil Tănase locuiește acum dincolo de stele, păstrând cu loialitate mireasma veritabilă a literaturii poetice. Și acolo, departe de lumea profană, există probabil o altă insulă a creației. Acolo va renaște. În mod paradoxal, se pare că moartea este cea care umple vidul lipsei de identitate a eului în existent. În fapt, ea este momentul libertății totale. „Nimic în jur, doar amărăciunea unui prunc care se simte singur în hăul nemărginirii. Un boț de om în mijlocul unei imense foi de desen albă, albă, un alb nesfârșit, mai cumplit decât noaptea când poți nădăjdui că te-nșală întunericul care-ți ascunde existențele dimprejur. Aici nimic, nimic! Poate că ochiul nu ne-a fost dat decât ca să privim acest abis imaculat (...) puțină culoare ici, puțin desen dincolo, cortinete pentru teatru de păpuși și care, mărginite și restrânse, până la urmă nu acoperă nimic, nici cât stelele de pe cer care mai mult dezvăluie goliciunea rușinoasă a bolții...” [11, p. 29]

Referințe bibliografice:

1. Soare, Oana. *Romanul – scoică. Zoia*. În: „Caiete critice”. Nr. 9, 2005.
2. Iliescu, Nicolae. *Meseria de cititor. Viata de-a doua*. În: Ziarul „Cronica Română” din 6 martie 2006.
3. Barna, Iuliana. *O explozie reflexivă asupra condiției umane: Ils refleurissent, les pommiers sauvages* COMMUNICATION INTERCULTURELLE ET LITTÉRATURE. Nr. 1 (25), 2018, Cluj-Napoca: Editura Casa Cărții de Știință.
4. Enescu, Radu. *Franz Kafka*, monografie, ediția a II-a, Editura pentru Literatură Universală, 1968.
5. Bollon, Patrice. *Un latin balcanic*. În: „Caiete Critice”, Revistă editată de Fundația Națională pentru Știință și Artă. Nr. 1(207), 2005.
6. Tănase, Virgil. *Zoia*. București: Editura Allfa, 2003.
7. Tănase, Virgil. *Apocalipsa unui adolescent de familie*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1992.
8. Tănase, Virgil. *Teatru*, Editura Eminescu, 1996.
9. Rachieru, Adrian Dinu. *Virgil Tănase, un onirist pe cont propriu (I)*. În: „Scriptor”, Anul XI, 129-130 (septembrie-octombrie), 2025 [online]. [Accesat: 1.07.2025]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://editurajunimea.ro/scriptor/virgil-tanase-un-onirist-pe-cont-propriu-i/>
10. Șimonca, Ovidiu, *Nu cred că intelectualii răscolesc lumea și fac istorie*, Interviu cu Virgil Tănase. În: „Observator cultural”. Nr. 794, 2015 [online]. [Accesat: 1.07.2025]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://www.observatorcultural.ro/articol/nu-cred-ca-intelectualii-rascalesc-lumea-si-fac-istorie/>
11. Tănase, Virgil. *Mersul trenurilor din gara Fumărei*. Editura Junimea, 2025.

Citation: Barna, I. A Sisyphus Reaches Infinity – Virgil Tănase. In: Dialogica. Cultural Studies and Literature Scientific Journal, 2025, nr. 3, p. 43-47. <https://doi.org/10.59295/DIA.2025.3.05>

Publisher's Note: Dialogica stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

Copyright:© 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).